

Nr 19

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter, till Bidrag till jordbrukets rationalisering samt till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. jämte i ämnena väckta motioner.

Under nionde huvudtiteln i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under punkten 50 (s. 106—107) hemställt, att riksdagen måtte till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t under punkten 133 (s. 232—234) föreslagit riksdagen att till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 11 250 000 kronor.

Slutligen har Kungl. Maj:t under punkten 190 (s. 345—346) hemställt, att riksdagen måtte till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

I samband med dessa anslagspunkter har jordbruksutskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A) I: 34 av herr *Velander m. fl.*, likalydande med II: 45 av herr *Östlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under nionde huvudtiteln, punkterna 133, 190 och 50,

1. a) till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 100 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag, varom nu är fråga, må meddelas intill ett belopp av 16 500 000 kronor;

2. a) till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 100 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag, varom nu är fråga, må meddelas intill ett belopp av 1 700 000 kronor;

3. a) till Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 100 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag, varom nu är fråga, må meddelas intill ett belopp av 2 500 000 kronor.

B) I: 193 av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Eskilsson*, likalydande med II: 231 av herr *Hæggblom m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville besluta

att hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning om jordbrukets yttre, inre och driftekonomiska rationalisering;

C) II: 214 av herrar *Kilsmo* och *Widén*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om en utvidgad konsulentverksamhet av det rådgivande slag som antytts i motionen;

D) I: 373 av herrar *Boman* och *Sundelin*, likalydande med II: 453 av herr *Widén m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte dels medgiva att under budgetåret 1955/56 må beviljas statsbidrag från Bidrag till jordbrukets rationalisering å tillhopa 16 750 000 kronor, dels till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor;

E) I: 374 av herr *Lindgren*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig förutsättningslös utredning rörande olika brukningsdelars lönsamhet och formerna för ökad och bättre planlagd försöks- och upplysningsverksamhet och för riksdagen framlägga de resultat, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Yttranden har inhämtats över de likalydande motionerna I: 193 och II: 231 från lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd och Hushållningssällskapens förbund samt över motionerna II: 214 och I: 374 från lantbruksstyrelsen och Hushållningssällskapens förbund.

I detta sammanhang torde få erinras om att *riksdagens revisorer* i sin berättelse över den år 1954 verkställda granskningen angående statsverket hemställt, att det toges under övervägande, huruvida icke anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering och eventuellt även andra reservationsanslag under riksstatsens nionde huvudtitel skulle kunna givas formen av förslagsanslag, kombinerade med en av riksdagen årligen fastställd ram för beviljandet av bidrag för respektive anslagsändamål.

Beträffande en närmare redogörelse för revisorernas uttalanden samt för däröver avgivna yttranden av statskontoret, riksräkenskapsverket och lantbruksstyrelsen torde utskottet få hänvisa till revisorernas berättelse, del I s. 181—193 och del II s. 141—148.

Framställningarna i statsverkspropositionen

1:o) Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter

Lantbruksstyrelsen har i sina anslagsäskanden hemställt, att anslaget för nästa budgetår skall höjas med 1 500 000 kronor till 4 000 000 kronor. Styrelsen framhåller därvid, att tillgängliga medel för ifrågavarande ändamål under perioden 1939/40—1954/55 uppgått till 26 350 000 kronor. Hittills har

statsbidrag beviljats å sammanlagt 23 027 699 kronor. Av medlen återstår sålunda ett belopp av 3 322 301 kronor, varav 2 500 000 kronor beräknas åtgå för under innevarande budgetår påbörjade nya byggnadsarbeten. Resterande belopp torde förbrukas under budgetåret för redan utförda byggnadsarbeten, till vilka statsbidrag ännu ej beviljats. Till styrelsen har inkommit ansökningar om statsbidrag å tillhoppa cirka 32 000 000 kronor till ny- och ombyggnader vid 46 skolor.

Med hänsyn till det stora behovet av fortsatt upprustning av byggnadsbeståndet vid lantbruksundervisningsanstalterna anser styrelsen en höjning av anslaget till 4 000 000 kronor vara väl motiverad.

Departementschefen har anfört följande.

»Såsom lantbruksstyrelsen framhållit föreligger ett stort behov av medel för bidrag till ny- och ombyggnader vid med anslaget avsedda undervisningsanstalter. Med hänsyn till nödvändigheten att begränsa investeringarna anser jag mig dock icke kunna förorda någon ökning av medelsanvisningen för ändamålet. Anslaget torde sålunda för nästa budgetår böra uppföras med oförändrat belopp, 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang torde jag få anmäla, att Kungl. Maj:t genom beslut den 26 maj 1954 medgivit Västerbottens läns landsting att under vissa närmare angivna villkor övertaga dels ett räntefritt lån å 130 000 kronor, som den 12 november 1937 lämnats hushållningssällskapet i länet att utgå från ett av riksdagen för budgetåret 1937/38 anvisat reservationsanslag till inrättande av en lantmanna- och en lantbruksskola i nämnda län, dels ett statsbidrag å tillhoppa 635 515 kronor, som den 15 maj 1952 och den 6 mars 1953 beviljats sällskapet till vissa byggnadsarbeten vid lantmannaskolan i Malgomaj samt vid lantmannaskolorna i Umeå och Skellefteå och vid jordbruksskolan i Sorsele. Av utredningen i ärendet framgår vidare, att landstinget träffat överenskommelse med sällskapet om övertagande av huvudmannaskapet för samtliga omförmälda skolor jämte lantbruksskolan vid Skellefteå. Vad sålunda förekommit har jag härigenom velat bringa till riksdagens kännedom.»

2:o) Bidrag till jordbrukets rationalisering

Under förevarande anslagpunkt har i statsverkspropositionen återgivits följande sammanställning angående medelsanvisningen och belastningen under de senaste budgetåren å anslaget.

	Anslag	Nettoutgift ¹	Reservation vid budgetårets utgång	Odisponerad be- hållning vid bud- getårets utgång
1952/53	15 000 000	10 320 071	41 119 288	4 297 474
1953/54	15 000 000	15 924 024	40 195 264	1 429 854
1954/55	13 600 000			

¹ Beloppen avser utbetalade bidrag. Beviljade bidrag uppgick under budgetåren 1952/53 och 1953/54 till 16 758 358 respektive 16 837 586 kronor.

Till täckande av medelsbehovet för ifrågavarande bidragsverksamhet har under budgetåren 1952/53 och 1953/54 samt innevarande budgetår förutom de anvisade beloppen beräknats stå till förfogande odisponerade behållningar å respektive 2 000 000, 2 000 000 och 3 400 000 kronor. Av det belopp å 17 000 000 kronor, som sålunda totalt beräknats skola disponeras under innevarande budgetår, har 1 500 000 kronor avsetts för bidrag till yttre rationalisering och 15 500 000 kronor för bidrag till inre rationalisering m. m. I sistnämnda belopp inbegripes 5 000 kronor till länsstyrelsernas kostnader för synförrättningar enligt lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

Lantbruksstyrelsen har i sina anslagsäskanden hemställt, att anslaget för nästa budgetår skall uppföras med 11 000 000 kronor. Av detta belopp jämte en odisponerad behållning å omkring 5 500 000 kronor, som beräknats föreliggande å anslaget vid utgången av innevarande budgetår — däri inräknat en vinst under budgetåret 1953/54 å cirka 138 000 kronor vid försäljning av fastigheter, bokförda å jordfonden — eller tillhoppa 16 500 000 kronor, avses 1 500 000 kronor för bidrag till yttre rationalisering och 15 000 000 kronor för bidrag till inre rationalisering m. m. Av sistnämnda belopp avses 5 000 kronor skola disponeras till kostnader för nyss angivna synförrättningar. Styrelsen föreslår, att om den för endera av de båda grupperna av rationaliseringsåtgärder avsedda bidragsramen till någon del icke skulle bli utnyttjad behållningen i stället får användas för bidrag till den andra gruppen åtgärder inom anslaget. Det torde enligt styrelsen närmast kunna inträffa, att någon del av den för yttre rationalisering avsedda ramen kan behöva tagas i anspråk för inre rationalisering. Till stöd för sin framställning anför styrelsen i huvudsak följande.

Av det för budgetåret 1953/54 disponibla beloppet användes omkring 917 200 kronor för *yttre rationalisering*, däri inbegripet 99 000 kronor till avskrivningslån i samband med förvärv av arrendeegnahem. I jämförelse med budgetåret 1952/53 betyder detta en ökning med omkring 140 000 kronor. Medelsbehovet för nästa budgetår är svårt att beräkna, eftersom det bl. a. är beroende av utvecklingen i avseende å fastighetspriserna och av tillgången på personal för verksamheten med yttre rationalisering. Såvitt nu kan bedömas synes det dock sannolikt, att medelsbehovet för bidrag till yttre rationalisering under budgetåret 1955/56 icke kommer att överstiga 1 500 000 kronor.

För *inre rationalisering* har under budgetåret 1953/54 omkring 15 920 000 kronor disponerats. Vid utgången av budgetåret 1952/53 förelåg ett icke tillgodosett bidragsbehov till redan projekterade åtgärder av över 1 000 000 kronor. Vid utgången av budgetåret 1953/54 förelåg ett motsvarande behov av cirka 3 000 000 kronor. Det föreligger sålunda visst fog för uppräknning av anslaget. Styrelsen anser sig emellertid — för att kunna hålla den totala kostnadsramen för lantbruksnämndernas verksamhet vid samma nivå, som medgivits för innevarande budgetår — kunna begränsa sig till att föreslå, att för inre rationalisering under budgetåret 1955/56 får disponeras 15 000 000 kronor. Härav beräknas 5 000 000 kronor till dikning och täckdikning, 1 000 000 kronor till jordbruksvägar, 400 000 kronor till nyodling, 600 000 kronor till betesförbättring, 2 000 000 kronor till stenröjning och jordkörning samt 6 000 000 kronor till ekonomibygnader.

Departementschefen har anfört följande.

»För innevarande år har till täckande av medelsbehovet under förevarande anslag förutsatts, att utöver anvisat belopp skall stå till förfogande en behållning å 3 400 000 kronor. För ändamålet disponeras sålunda sammanlagt 17 000 000 kronor, varav 1 500 000 kronor avsetts för bidrag till yttre rationalisering och 15 500 000 kronor för bidrag till inre rationalisering m. m. Lantbruksstyrelsen har anfört, att för nästa budgetår visst fog för uppräknings av beloppet till sistnämnda ändamål förefinnes, men styrelsen har — i syfte att hålla den totala kostnadsramen för lantbruksnämndernas verksamhet vid samma nivå, som medgivits för innevarande år — begränsat sig till att föreslå att till yttre och inre rationalisering skall stå till förfogande 1 500 000 kronor respektive 15 000 000 kronor, vilket innebär en med 500 000 kronor minskad bidragsram. Med hänsyn till den i förhållande till styrelsens äskanden begränsade anslagstilldelningen till lantbruksnämndernas verksamhet i övrigt, som jag föreslagit i det föregående, synes emellertid bidragsramen icke böra reduceras med mer än 250 000 kronor. Jag har härvid särskilt uppmärksammat behovet av ytterligare medel för dikning och täckdikning. För inre rationalisering bör sålunda enligt min mening beräknas 15 250 000 kronor och för yttre rationalisering 1 500 000 kronor eller tillsammans 16 750 000 kronor. Liksom under innevarande budgetår bör vidare Kungl. Maj:t, om förhållandena föranleder därtill, äga rätt att jämka denna fördelning mellan yttre och inre rationalisering. Jag tillstyrker också, att av de medel, som beräknas till verksamheten för inre rationalisering, ett belopp av 5 000 kronor skall få disponeras till länsstyrelsernas kostnader för syneförrättningar enligt lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

För att täcka det medelsbehov, som föranledes av bidragsramen å 16 750 000 kronor, erfordras ett anslag av 11 250 000 kronor. Liksom styrelsen har jag därvid förutsatt, att vid utgången av innevarande budgetår skall av reserverade medel återstå en odisponerad behållning av 5 500 000 kronor.»

3:o) Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Under förevarande anslag har för ett vart av budgetåren 1953/54 och 1954/55 anvisats 1 200 000 kronor. Nettoutgiften uppgick under budgetåret 1953/54 till 1 267 484 kronor. Reservationen å anslaget vid utgången av sistnämnda budgetår uppgick till 4 771 656 kronor, medan den odisponerade behållningen vid samma tidpunkt uppgick till 484 kronor.

Skogsstyrelsen har i sina anslagsäskanden hemställt, att anslaget skall höjas med 600 000 kronor till 1 800 000 kronor. Vidare föreslås, att liksom hittills ett belopp av högst 5 000 kronor skall få disponeras för kursverksamhet.

Skogsstyrelsen har upplyst, att den företagit viss utredning rörande formerna för den framtida stödverksamheten och därvid kommit fram till att tiden ännu icke är mogen för något definitivt ställningstagande i frågan. Beträffande medelstillgången under anslaget framhåller skogsstyrelsen, att den-

na under de senaste åren varit så begränsad, att den verkat uppbromsande på verksamheten inom de s. k. skogsvårdsområdena. Härom anföres bl. a. följande.

Med hänsyn till den knappa medelstillgången har det ej varit möjligt att igångsätta någon mer omfattande försöksverksamhet efter nya linjer. Detta skulle nämligen ha inneburit, att bidragsmedel undanhållits från tidigare kontrakterade skogsvårdsområden, vilket skulle ha varit så mycket olyckligare som under det sistförflutna budgetåret bidragsverksamhetens tyngdpunkt förskjutits från betesanläggningar till skogsvårdsåtgärder. Även förvaltningsbidraget till skogsvårdsstyrelserna har ökat på sistone. Detta beror på att skogsvårdsstyrelserna av förvaltningsbidraget bestrider kostnaderna för det skogsodlingsmaterial, som författningsenligt utlämnas fritt. För budgetåret 1955/56 torde behovet av sådant material stiga ytterligare, och enbart denna del av förvaltningsbidraget beräknas komma att uppgå till 150 000 kronor. Skogsvårdsstyrelsernas övriga omkostnader uppskattas till 250 000 kronor, varför 400 000 kronor torde åtgå till förvaltningsbidrag. För fullföljande av åtgärder inom tidigare kontrakterade skogsvårdsområden beräknar skogsstyrelsen, att minst 1 100 000 kronor behövs, om ej verksamheten skall alltför mycket tillbakahållas genom bristande medelstillgång. Slutligen anser skogsstyrelsen synnerligen angeläget, att ett belopp av minst 300 000 kronor kan disponeras redan under budgetåret 1955/56 för utökad försöksverksamhet.

Statskontoret har i yttrande anfört, att det undandrager sig ämbetsverkets bedömande, i vilken utsträckning skogsstyrelsens önskemål för nästkommande budgetår bör vinna beaktande. Ämbetsverket utgår emellertid från att möjligheterna att tillgodose dessa yrkanden är mindre nu än vid anslagsberäkningen för innevarande budgetår.

Departementschefen har anfört följande.

»Skogsstyrelsen, som för innevarande budgetår föreslog oförändrat anslag till ifrågavarande ändamål, har för nästa budgetår hemställt om en ökning av medelsanvisningen med 600 000 kronor. Även om jag delar styrelsens uppfattning, att ökade medel bör ställas till förfogande för den verksamhet, det här gäller, kan jag dock icke tillstyrka en så stor anslagshöjning, som styrelsen ifrågasatt. Jag är emellertid beredd förorda, att anslaget skall höjas med 300 000 kronor till 1 500 000 kronor. Av detta belopp torde liksom hittills högst 5 000 kronor få disponeras för kursverksamhet.»

Yttrandena över de i ämnena väckta motionerna

Lantbruksstyrelsens yttranden. *Lantbruksstyrelsen* har i sitt den 12 februari 1955 dagtecknade yttrande över motionerna I: 193 och II: 231 avstyrkt bifall till motionerna. Härom har styrelsen anfört i huvudsak följande.

Motionärerna anför inledningsvis att de av statsmakterna år 1947 antagna riktlinjerna för jordbrukspolitiken sedan de praktiskt prövats blivit föremål för vissa ändringar och jämkningar och omnämner härvid 1952 års ändring av bestämmelserna rörande producentbidrag, jordbruksrationaliseringsutredningens år 1954 avlämnade förslag till jordrationaliseringslag och

dess pågående arbete med frågan om ofullständiga jordbruks komplettering med skog samt jordbruksprisutredningens nyligen avlämnade betänkande angående prissättningen å jordbruksprodukter. Efter att ha behandlat driftsrationaliseringen och önskvärldheten av en intensifiering av statens verksamhet för dylik rationalisering hänvisar motionärerna till vissa av förenämnda jordbruksprisutredning gjorda rekommendationer av jordpolitisk art. Motionärerna berör därefter frågan om rationaliseringsorganens användande av tvångsmedel och ifrågasätter att frågan om lämplig praxis för deras användning regleras genom föreskrifter till ledning för rationaliseringsorganens verksamhet. Slutligen erinrar motionärerna om justitieombudsmannens framställning till regeringen med anledning av hans inspektion av lantbruksnämndernas verksamhet, vilken inspektionsrapport enligt motionärernas mening blottar förhållanden, som understryker behovet av översyn av själva rationaliseringsorganisationen.

Motionärerna synes anse att sedan år 1947 vidtagna resp. av ifrågava- rande utredningar föreslagna ändringar i vissa delar av de nämnda år fattade besluten berörande jordbrukspolitiken är uttryck för så genomgripande förändringar av förutsättningarna för den av staten bedrivna verksamheten för jordbrukets rationalisering att denna verksamhet nu bör tas upp till allsidig utredning.

I anledning av vad motionärerna sålunda föreslagit vill lantbruksstyrelsen anföra följande.

Vad först beträffar producentbidragen så har dessa ett betydelsefullt samband med verksamheten för yttre rationalisering såtillvida som ett dylikt stöd är ägnat att fördröja en sammanslagning av småbruk till bärkraftiga jordbruk. Det är enligt styrelsens mening ett önskemål att utformningen av dessa bidrag blir sådan att en dylik fördröjning av önskvärda sammanslagningar i möjligaste mån undvikas. För tillgodoseende av ett sådant önskemål torde dock någon omläggning av rationaliseringsarbetet och dess organisation icke vara erforderlig.

Det av jordbruksrationaliseringsutredningen avgivna delbetänkandet avseende förslag till jordrationaliseringslag avser vissa ändringar i fråga om den jordpolitiska kontrollen samt ersättande av den nuvarande förköpsrätten med viss rätt för lantbruksnämnd till inlösen av mark för rationaliseringsändamål, vilken rätt konstruerats såsom ett led i förfarandet vid prövning av ansökan om tillstånd till jordförvärv. En lagändring i enlighet med detta förslag synes ägnad att i viss mån förbättra rationaliseringsorganens möjligheter att främja den yttre rationaliseringen. Förslaget kan dock icke tänkas innebära någon genomgripande förändring av förutsättningarna för denna verksamhet.

Vad sedan beträffar jordbruksrationaliseringsutredningens pågående behandling av frågan om komplettering av ofullständiga jordbruk med skog så syftar ju denna ej till någon förändring av de riktlinjer, som härutinnan gavs år 1947. Utredningen kan sägas avse att närmare penetrera möjligheterna att i praktiken nå mera verk samma resultat på detta område. Någon dylik ingående behandling av frågan skedde ej i samband med antagandet av 1947 års jordbrukspolitiska riktlinjer. Utredningen kan sålunda snarast betraktas som en kompletterande behandling av en av de i detta beslut upptagna punkterna.

Rörande de av motionärerna berörda rekommendationer, som avgivits av jordbruksprisutredningen, må anföras följande.

Vad gäller möjligheterna att tillskapa större jordbruk än som ligger inom ramen för den år 1947 inrättade rationaliseringsverksamheten torde detta i första hand vara en fråga om den jordpolitiska kontrollens utformning

och tillämpning. Denna kontroll enligt nu gällande jordförvärvslag har i fråga om sammanslagningar till större jordbruk varit i viss mån restriktiv. Det nyssnämnda förslaget till jordrationaliseringslag synes ägnat att medföra större frihet att företaga dylika sammanslagningar. Det torde vara för tidigt att nu yttra sig om huruvida man bör inrätta särskilda medel för att stimulera till dylika åtgärder. I vart fall torde det ej finnas anledning ta upp denna fråga till närmare bedömande innan riksdagen behandlat förslaget till jordrationaliseringslag. Såvitt nu kan bedömas skulle en eventuell tänkbar utvidgning av ramen för rationaliseringsverksamheten till att omfatta även större jordbruk än bärkraftiga sådana ej heller kunna innebära någon mera genomgripande förändring av dennas medel och organisation.

Frågan om överförande av sämre belägen åkerjord till skogsmark synes även den i första hand vara en fråga om formerna för den kontroll, som staten utövar på detta område, i detta fall genom vanhävdslagstiftningen. Frågan om ändring av denna lagstiftning är för närvarande föremål för utredning av en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté. Då det för närvarande synes vara ett ofta förekommande önskemål från markägare att få överföra åkerjord till skogsmark synes det tveksamt om några särskilda medel därutöver erfordras för att stimulera till ändamålsenlig överföring av åker till skogsmark. Problemet härom synes i vart fall icke vara av den art och storleksordning att det berör själva grunderna för rationaliseringsverksamheten och synes därför kunna utredas för sig.

I fråga om rationaliseringsorganens användande av tvångsmedel må hänvisas till vad i det föregående anförts om kronans förköpsrätt och förslaget till jordrationaliseringslag. I första hand måste ju riksdagsbehandlingen av detta förslag bli vägledande för den praxis rationaliseringsorganen skall följa vid handhavande av den inlösningsmöjlighet, som avses att ersätta förköpslagen. Lagen om expropriation för stärkande av ofullständiga jordbruk har hittills använts i så få fall att detta särskilda rättsmedel i stort sett torde få anses sakna betydelse för rationaliseringsverksamheten. Såvitt nu kan bedömas har man tills vidare ej anledning vänta sig att detta förhållande kommer att ändras. Sådana föreskrifter, som motionärerna avsett, rörande handhavandet av detta rättsmedel saknar således aktualitet.

Vad beträffar justitieombudsmannens förenämnda framställning till regeringen må hänvisas till styrelsens denna dag avgivna yttrande över denna framställning. Här må endast anföras att de förhållanden, som påtalats i denna, icke på något sätt är av den art att de kan föranleda någon mera vittsyftande utredning rörande förändring av rationaliseringsorganisationen. Däremot torde de böra föranleda till en förbättring av lantbruksnämndernas möjligheter att få tillgång till juridisk expertis.

Slutligen må med anledning av vad motionärerna anført om driftsrationaliseringen anföras följande.

Motionärerna anser det vara en brist att driftsrationaliseringen ej närmare behandlades i 1947 års program och hänvisar till dennas stora betydelse för jordbruket. 1942 års jordbrukskommitté motiverade sin ståndpunkt i den frågan med att arbetet med driftsförhållandena ej är knutet till enstaka brukningsdelar på ett så varaktigt och ekonomiskt betydelsefullt sätt som fallet är med åtgärder för yttre och inre rationalisering och därför kan bedrivas i stort sett oberoende av den uppfattning rörande jordbrukets ställning på lång sikt till vilken man kommer vid utformningen av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik. Vederbörande departementschef uttryckte sig i propositionen nr 75: 1947 så, att utformningen av

åtgärderna för yttre och inre rationalisering icke är beroende av i vilken omfattning staten bidrar till driftsrationaliseringen.

Den praktiska rationaliseringsverksamheten i anledning av 1947 års beslut torde ha givit belägg för att denna bedömning av driftsrationaliseringen ställning i förhållande till den övriga rationaliseringsverksamheten är riktig. Väl är som styrelsen vid skilda tillfällen framhållit en intensifiering av statens medverkan för driftsrationalisering önskvärd — styrelsen får här hänvisa till den översikt över styrelsens behandling av dessa frågor i olika framställningar under senare år, som lämnats i denna dag avgivet yttrande över motionen II:214. Emellertid är detta en fråga som kan tas upp till utredning för sig. Dess samband med den övriga rationaliseringsverksamheten är ej sådant att det kan föranleda till en sådan omfattande utredning som motionärerna avsett.

På grund av vad ovan anförts anser styrelsen att skäl ej föreligger att vidtaga någon sådan allsidig utredning rörande jordbrukets rationalisering, som motionärerna föreslagit. Däremot är det sannolikt att — såsom under de senare åren redan i viss utsträckning skett — vissa delproblem inom jordbrukspolitiken kan böra tagas upp till närmare behandling inom en ej alltför avlägsen framtid. Även om de praktiska förutsättningarna för rationaliseringsverksamheten därigenom skulle ändras i viss begränsad utsträckning har man ej anledning antaga att någon allmän revision av grunderna för densamma skall behöva företagas, enär dessa är så konstruerade att de möjliggör en smidig anpassning av verksamheten till dylika förändringar.

Styrelsen får sålunda avstyrka bifall till ifrågavarande motioner.

I sitt den 12 februari 1955 avgivna yttrande över motionen II:214 har *lantbruksstyrelsen* tillstyrkt, att en utredning rörande konsulent- och rådgivningsverksamheten i jordbruket kommer till stånd. Till stöd härför har styrelsen anfört följande.

Efter beslut av 1947 års riksdag genomfördes från och med den 1 januari 1948 en omorganisation av hushållningssällskapen. Avsikten med omorganisationen var, att sedan vissa av sällskapens tidigare arbetsuppgifter överförts på de sistnämnda år inrättade lantbruksnämnderna, sällskapens huvuduppgift skulle vara att genom upplysnings- och rådgivningsverksamhet befrämja driftsrationaliseringen inom jordbruket.

Effektiviteten av sällskapens verksamhet är givetvis starkt beroende av tillgången på såväl kvalificerade tjänstemän som medel för verksamheten. Det antal tjänstemän, som i och med omorganisationen fastställdes för de olika sällskapen, visade sig efter mycket kort tid icke vara tillfyllest för att verksamheten skulle kunna bedrivas i önskvärd omfattning. I syfte att i någon mån avhjälpa dessa brister har lantbruksstyrelsen under en följd av år i sina anslagsäskanden föreslagit inrättande av ytterligare jordbruksinstruktörstjänster samt husdjursinstruktörstjänster. Styrelsens förslag har hittills resulterat i att genom beslut av 1953 års riksdag ytterligare 4 jordbruksinstruktörstjänster inrättats från och med den 1 juli 1953. Styrelsen har sedermera i sina anslagsäskanden för budgetåren 1954/55 och 1955/56 ånyo föreslagit inrättande av ytterligare 6 jordbruksinstruktörstjänster.

I fråga om husdjursinstruktörstjänsterna vill lantbruksstyrelsen erinra om att 1944 års riksdag biföll ett av dåvarande departementschefen i proposition nr 172 med förslag till hushållningssällskapens omorganisation och verksamhet i princip förordat förslag om inrättande hos hushållningssällskapen av husdjursinstruktörstjänster för handhavande av bland annat övervakningen av kontrollföreningsverksamheten.

Utredningen rörande ladugårdskontroll m. m. återkom till denna fråga i sitt den 9 november 1948 avgivna betänkande med förslag angående mjölkboskapskontroll. Utredningen föreslog, att överkontrollassistenterna skulle ersättas av vid hushållningssällskapen anställda husdjursinstruktörer. Det sammanlagda antalet sådana instruktörer beräknades till 37.

I sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1951/52 anknöt lantbruksstyrelsen bland annat till utredningens förslag samt till att frågan om inrättande av husdjursinstruktörstjänster i anledning av proposition nr 101 till 1950 års riksdag blivit föremål för behandling av riksdagen. I sitt utlåtande nr 43 över nämnda proposition framhöll nämligen jordbruksutskottet önskvärdheten av att tjänsterna komme till stånd så snart som ur statsfinansiell synpunkt kunde anses möjligt. Då enligt styrelsens mening frågan om anställande hos hushållningssällskapen av särskilda husdjursinstruktörer icke längre borde ställas på framtiden, föreslog styrelsen, i avvaktan på slutgiltigt ställningstagande till totala antalet husdjursinstruktörer, inrättande av 26 dylika tjänster, en vid varje sällskap, så att sällskapen åtminstone nödtorftigt skulle kunna genomföra sina uppgifter på hithörande område. Lantbruksstyrelsen har sedermera varje år i samband med sina förslag till anslagsäskanden återkommit med förslag om inrättande av nämnda antal husdjursinstruktörstjänster hos hushållningssällskapen.

Även i fråga om upplysning och rådgivning på det jordbruksekonomiska området har lantbruksstyrelsen avgivit förslag till utökad verksamhet. Till sammans med statens livsmedelskommission överlämnade styrelsen sålunda med skrivelse den 1 februari 1949 till Konungen en på Kungl. Maj:ts uppdrag av myndigheterna gemensamt företagen utredning rörande åtgärder för en förbättrad jordbruksekonomisk undersökning. Myndigheterna föreslog bland annat att den lokala verksamheten på området skulle handhas av hushållningssällskapen samt att vid sällskapen skulle inrättas 17 ekonomikon-sulentbefattningar. Den 2 februari 1951 erhöll lantbruksstyrelsen förnyat uppdrag att tillsammans med statens jordbruksnämnd och efter hörande av jordbrukets utredningsinstitut utreda frågan om de ändringar i metodiken för den jordbruksekonomiska undersökningen, som kunde finnas påkallade med hänsyn särskilt till att undersökningsresultaten avsåges skola användas för att uppgöra typjordbrukskalkyler. I med anledning härav den 27 juni 1952 överlämnat betänkande föreslog myndigheterna bland annat inrättande av ekonomikon-sulentbefattningar vid samtliga hushållningssällskap. Inrättandet av sagda befattningar skulle enligt förslaget ske successivt under en 4—5-årsperiod. Framställningarna har emellertid icke lett till annat än att från och med den 1 januari 1954 visst statsbidrag utgår till avlönande av en utav vartdera Jönköpings län samt Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap inrättad sådan befattning.

Av det anförda torde framgå, att lantbruksstyrelsen vid ett flertal tillfällen och senast i sina förslag för budgetåret 1955/56 framhållit behovet av en sådan utvidgning av upplysnings- och rådgivningsverksamheten som föreliggande motion avser.

Såsom lantbruksstyrelsen i det föregående påtalat är effektiviteten av sällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet jämväl starkt beroende av tillgången på medel. Styrelsen vill i anslutning härtill erinra om att styrelsen vid flera tillfällen föreslagit en uppräknig av sällskapens omkostnadsanslag i syfte att eliminera verkan av inträffade kostnadsstegringar.

Slutligen vill lantbruksstyrelsen framhålla att i flertalet länder med högt stående jordbruk i västra Europa såsom Holland, Danmark, England och Västtyskland upplysnings- och rådgivningsverksamheten inom jordbruket är av större omfattning än i vårt land. Det kan heller icke råda tvivel om att

den på senare år kraftigt utbyggda upplysnings- och rådgivningsverksamheten starkt bidragit till den kraftiga utvecklingen av jordbrukets effektivitet i dessa länder. Särskilt torde detta vara fallet i Holland.

Även från vårt land kan exempel anföras på huru medelst en intensifierad rådgivningsverksamhet jordbrukets effektivitet kunnat höjas och produktionskostnaderna nedbringas. När, såsom fallet är för närvarande, betydande statsmedel måste sättas till för att jordbrukarna skall få skälig kostnadstäckning, är det särskilt angeläget att ingenting försummas, som kan medverka till att nedbringa produktionskostnaderna i jordbruket.

Med åberopande av vad som ovan anförts vill lantbruksstyrelsen tillstyrka, att en utredning rörande konsulent- och rådgivningsverksamheten i jordbruket kommer till stånd. Denna bör enligt styrelsens mening ej begränsas till att avse blott omfattningen av sagda verksamhet utan även huru den skall finansieras och hur upplysningsarbetet skall anordnas. Styrelsen anser att, därest icke ökad medelstildelning för utökning av upplysningsverksamheten av statsfinansiella skäl kan medgivas på budgeten och ej heller andra vägar står till buds härför, frågan bör övervägas, huruvida icke större samlad effekt skulle kunna åstadkommas på driftsrationaliseringens område om viss omreglering till förmån för en utökad upplysnings- och rådgivningsverksamhet genomfördes i fråga om användningen av de statsmedel, som totalt ställes till förfogande för driftsrationaliseringen.

Angående den i motionen I:374 föreslagna utredningen har *lantbruksstyrelsen* i sitt den 12 februari 1955 avgivna yttrande anfört följande.

Beträffande vad i motionen anföres om att lantbruksstyrelsens jordbruks-ekonomiska undersökning vore ofullständig och på grund av att den bygger på frivilligt deltagande icke lämnade tillräckligt detaljerat bokföringsmaterial m. m. får styrelsen erinra om att 1953 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 102 beslöt vissa ändringar rörande undersökningens utformning och organisation. Ändringarna, som innebär en väsentlig omläggning och förbättring av metodiken, började tillämpas under bokföringsåret 1954 i samband med att bokföringsåret omlades från budgetår till kalenderår. Den sålunda utvidgade jordbruksekonomiska undersökningen har emellertid bedrivits under så kort tid att värdet av densamma ännu icke slutgiltigt kan bedömas. Enligt lantbruksstyrelsens mening synes man dock kunna räkna med att de vidtagna ändringarna kommer att skapa förutsättningar för sådana bedömanden som motionären ifrågasatt.

Med avseende på förslaget att staten i egen regi skulle driva ett antal jordbruk av olika storlek, där olika produktionsmetoder kunde ekonomiskt prövas och från vilka bokföringsmaterial kunde erhållas, anser lantbruksstyrelsen det mycket tveksamt om motionärens syfte skulle kunna vinnas därmed. Styrelsen förutsätter att det endast skulle vara fråga om några få gårdar, och att utvälja dessa så att de kunde anses representativa låter sig helt enkelt inte göra. Över huvud taget skulle lämpligen litet vara att vinna genom ett sådant projekt jämfört med de betydande engagemang som staten finge göra.

Vad beträffar frågan om en utvidgad upplysnings- och rådgivningsverksamhet får lantbruksstyrelsen hänvisa till vad styrelsen anfört i ett samtidigt härmed avgivet yttrande över motionen nr II: 214.

Under åberopande av vad sålunda anförts får lantbruksstyrelsen avstyrka bifall till motionen i vad densamma avser utredning rörande olika brukningsdelars lönsamhet och formerna för ökad och bättre planlagd försöksverksamhet.

Statens jordbruksnämnds yttrande. Statens jordbruksnämnd har i sitt den 19 mars 1955 avgivna yttrande över motionerna I: 193 och II: 231 tillstyrkt, att en allsidig utredning om jordbrukets driftekonomiska rationalisering, sedd i samband med den inre och yttre rationaliseringen, kommer till stånd. Härom har jordbruksnämnden anfört i huvudsak följande.

Jordbrukspolitiken är för närvarande under omläggning. Enligt de direktiv, som på sin tid lämnades jordbruksprisutredningen, skall detta dock icke leda till en omprövning av huvudgrunderna i 1947 års jordbruksprogram. Målet är alltså snarast möjligt bereda den i jordbruket sysselsatta arbetskraften en inkomststandard, som innehas av jämförbara befolkningsgrupper. Medlen att nå detta mål skall liksom hittills vara ett efter förhållandena avpassat gränsskydd samt statligt stöd åt jordbrukets rationalisering.

Enligt jordbruksprisutredningens betänkande anses målet för jordbrukspolitiken redan ha uppnåtts såvitt angår inkomstlikställigheten för jordbrukarna själva. Lantarbetarna ligger dock, trots betydande höjning av avtalslönerna, alltså på en lägre inkomstnivå än jämförliga industriarbetare på landsbygden.

Inkomstförbättringen i jordbruket har emellertid icke kunnat genomföras utan rätt väsentlig höjning av realpriserna på jordbrukets produkter. Mekaniseringen av jordbruket under senare år har visserligen medgivit en snabb stegring av produktiviteten och därigenom skapat möjlighet att hålla pris-höjningarna inom en begränsad ram. Såsom nämnden framhållit i sin till Kungl. Maj:t avlätna prisregleringsskrivelse för 1955/56 ligger dock realpriserna på livsmedel i konsumentledet (d. v. s. kvoten mellan livsmedels- och levnadskostnadsindex) för närvarande inemot 15 procent högre än 1935—1939, medan realpriserna till producenterna sedan 1938/39 stigit med nära 25 procent. Skillnaden mellan dessa två tal beror bland annat på mellanliggande statliga subventioner samt på den omständigheten att importerade livsmedel har stigit saktare i pris än de inhemska produkterna.

Frågan om utformningen av gränsskyddet för jordbrukets produkter har ingående behandlats av jordbruksprisutredningen. Nämnden skall här icke närmare beröra utredningens förslag i denna del. Emellertid är det uppenbart att storleken av det gränsskydd, som för närvarande behövs för att inkomstlikställigheten i jordbruket skall kunna bevaras, gör det önskvärt att frågan om jordbrukets rationaliseringsproblem tas upp till förnyat övervägande. Härvid torde hänsyn böra tas till de önskemål beträffande den yttre rationaliseringen, som uppställts av bland annat jordbruksprisutredningen. Sak samma gäller de önskemål, som har berörts i motionerna i fråga om den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen. För denna del av rationaliseringsverksamheten har förslag icke framlagts i jordbruksprisutredningen. Icke heller 1947 års jordbruksprogram innefattar rekommendationer vad angår den driftseconomiska rationaliseringen.

Vid en sådan allsidig omprövning av jordbrukets rationaliseringsfrågor, som ifrågasatts av motionärerna, synes bland annat sambandet mellan produktionsutvecklingen i jordbruket och rationaliseringsverksamheten böra göras till föremål för närmare undersökning. Detta är desto mera angeläget som jordbrukets produktionsvolym under de senaste decennierna visat en svagare ökningstakt än tidigare. Den totala volymen av jordbrukets slutprodukter har sålunda ökat med endast 1 procent per år sedan 1930-talet.

Den mindre gynnsamma produktionsutvecklingen torde åtminstone i viss utsträckning bero på den hastiga avtappningen av arbetskraft från jordbru-

ket. Den delvis därav föranledda snabba mekaniseringen och det höjda löneläget för lejd arbetskraft synes ha medfört en produktionshämmande effekt, som bland annat kommit till uttryck i att avlägset liggande skiften och i övrigt ekonomiskt svaga jordar ävensom olämpligt arronderade jordstycken i många fall inte längre utnyttjas i driften. Det är inte uteslutet att dylika faktorer kan ha verkat betydligt starkare än vad som i och för sig framgår av den relativt obetydliga minskning av arealen åkerjord, som registreras i den officiella statistiken. På animalieproduktionens område har bristen på arbetskraft troligen påskyndat övergången från hand- till maskinmjölkning. Av samma orsak lär under senare år en övergång alltmera allmänt ha skett till mjölkning endast två gånger per dag mot tidigare tre gånger. Båda dessa faktorer synes ha medverkat till att den tidigare ökningen av mjölkproduktionen per ko har avstannat under den senaste 5-årsperioden.

Nämnden anser det vara av betydelse att få ovan berörda orsakssammanhang klarlagda icke blott för jordbruket som helhet utan också för småbruket jämfört med familj jordbruket och det större jordbruket. Av särskild vikt är därvidlag att få utrett, huruvida de i motionerna påtalade ojämnheter i driftsrationaliseringen för olika kategorier av jordbruk har medverkat till den mindre gynnsamma utvecklingen i jordbruksproduktionen totalt sett och, om så är fallet, hur dessa ojämnheter på bästa sätt skall kunna elimineras. Bland annat bör undersökas, om den tekniska expertis, som står till jordbrukets förfogande, är tillfredsställande mot bakgrunden av bland annat de genomgripande förändringar, som på kort tid har kommit till stånd i fråga om jordbrukets mekanisering och därmed hela jordbruksdriften.

I frågan om tillsättandet av ekonomiska konsulenter, vilken berörts i motionerna, vill nämnden erinra om att lantbruksstyrelsen och dåvarande statens livsmedelskommission redan år 1949 framlade en utredning däri bland annat föreslogs, att särskilda ekonomikonsulenttjänster skulle inrättas. Frågan togs åter upp av den av lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden tillsatta typjordbrukskommittén, som år 1952 framlade liknande förslag i ämnet under motivering att förhållandena icke var tillfredsställande i vad gällde förmedlingen av erfarenhetsrön och forskningsresultat på det jordbruksekonomiska området. Genom tillsättande av ekonomikonsulenter skulle man få en bättre kännedom om jordbruksdriftens rätta anpassning. Man synes därvid bland annat ha åsyftat att genom ekonomikonsulenternas verksamhet få ett grepp om de åtgärder, som är mest lämpade för att möjliggöra för jordbrukarna bästa ekonomiska resultat inom det utrymme, som i det enskilda fallet bestäms av den yttre rationaliseringens ram. Typjordbrukskommitténs förslag i denna del vann beaktande hos Kungl. Maj:t och riksdagen våren 1952 så till vida som en begränsad ekonomikonsulentorganisation beslöts skola försöksvis prövas; medel anvisades till bidrag till kostnaderna för två befattningshavare med i huvudsak samma arbetsuppgifter som av kommittén föreslagits för ekonomikonsulenter. I samband med att frågan om en utbyggnad av organisationen tas upp till behandling synes man böra pröva hur den på försök gjorda anordningen har verkat i praktiken.

Jordbruksnämnden vill med hänvisning till det ovan sagda tillstyrka, att en allsidig utredning om jordbrukets driftsekonomiska rationalisering, sedd i samband med den inre och yttre rationaliseringen, kommer till stand.

Yttrande från Hushållningssällskapens förbund. *Hushållningssällskapens förbund* har i sitt den 11 mars 1955 dagtecknade yttrande över motionerna I: 193 och II: 231, II: 214 samt I: 374 anfört följande.

Vid uppdragandet av de år 1947 beslutade riktlinjerna för jordbrukets rationalisering knöts av olika skäl huvudintresset till den yttre rationaliseringen och möjligheterna att genom åtgärder på detta område främja jordbrukets utveckling. Vidare framhölls i olika sammanhang vikten av inre rationaliseringsåtgärder och av en fortgående driftsrationalisering. Sätten och formerna för den senares understödjande behandlades emellertid endast i mindre utsträckning. Erfarenheterna under åren efter riksdagsbeslutet har klart understrukt vikten av en omfattande yttre rationalisering inom jordbruket men har också givit otvetydiga belägg för driftsrationaliseringens stora betydelse. Den icke obetydliga produktivitetsförbättring, som skett under efterkrigsåren, har således till väsentlig del sin grund i åtgärder på driftsrationaliseringens område. Med hänsyn till den snabba utvecklingen i fråga om nya metoder och tillvägagångssätt inom jordbruksdriften torde det också vara uppenbart, att det är genom sistnämnt slag av åtgärder, som allt fortfarande och under överskådlig tid de största framstegen står att vinna. Därtill kommer, att på många brukningsdelar och då i synnerhet de mindre har icke på långt när redan föreliggande möjligheter till rationalisering i driftshänseende tillvaratagits och utnyttjats. Jordbrukets lönsamhet under kommande år är därför i hög grad beroende av så långt möjligt intensifierad driftsrationalisering. Under sådana förhållanden är det ur såväl jordbrukets som det allmännas synpunkt angeläget, att sådan rationalisering kan genomföras i ökad utsträckning. Det framtida stödet till denna gren av rationaliseringsverksamheten bör därför förbättras.

Utvecklingen på driftsrationaliseringens område beror givetvis i främsta hand på jordbrukarnas egna åtgärder, men i vårt land liksom annorstädes sammanhänger denna utveckling i mycket hög grad med den rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som står till jordbrukets förfogande. Eftersom det mindre jordbruket är det dominerande och antalet brukningsdelar är förhållandevis stort, blir hos oss behovet av rådgivnings- och upplysningsverksamhet större än i andra länder med annars någorlunda jämförbara förhållanden. Därtill kommer, att tyvärr endast en mindre del av de blivande jordbrukarna genomgår någon lantbruksundervisningsanstalt för att därigenom skaffa sig den grund i yrkesutbildningshänseende, som är både önskvärd och behövlig. Trots detta är våra resurser inom rådgivnings- och upplysningsverksamheten långt mindre än exempelvis i Danmark, Finland, Holland och England.

Rådgivnings- och upplysningsverksamhet i driftsrationaliseringshänseende bedrivs och förekommer i många olika former, men det betydelsefullaste ledet i all sådan verksamhet är av många skäl konsulenter och instruktörer, som står i direkt och personlig kontakt med jordbrukarna och till dem förmedlar råd och anvisningar rörande forsknings- och försöksresultatens praktiska tillämpning. Även för forsknings- och försöksverksamhetens fulla utnyttjande är det sålunda av vikt, att det är väl sörjt för rådgivning och upplysning bland jordbrukarna.

Det är givetvis svårt att erhålla mera direkta och siffermässiga belägg för nyttan och värdet av rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Nyligen har emellertid i Skaraborgs län slutförts en lokal undersökning rörande effekten av utökad personlig driftsrådgivning bland en grupp jordbrukare. Resultaten från denna undersökning, som benämnes Vinkölsförsöket, belyser på ett påtagligt sätt vad sådan verksamhet betyder för jordbrukets ekonomi och lönsamhet samt vad som står att vinna genom förstärkta och utökade åtgärder av sådant slag.

Det torde vara synpunkter av angivet och liknande slag, som ligger till grund för de i motionerna framförda förslagen om en förstärkning av den

inom jordbruket förekommande rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Av det anförda framgår, att dessa synpunkter i stort sett överensstämmer med förbundsstyrelsens erfarenheter och uppfattning. Det må i detta sammanhang även erinras om de upprepade förslag, som under senare år från lantbruksstyrelsens och förbundets sida framförts om en förstärkning av rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens sida har behovet av en utökning vitsordats, men förslagens genomförande har hittills hindrats av statsfinansiella skäl. Den med statsbidrag avlönade, fältarbetande personalen för ifrågavarande ändamål har på grund härav trots det stora behovet sedan sällskapens omorganisation 1948 icke utökats i annan mån än att fyra jordbruksinstruktörsbefattningar tillkommit. Sällskapens egna resurser har ej heller medgivit annat än en mycket obetydlig förstärkning av den fältarbetande personalen.

Behovet och nyttan av en utvidgad rådgivnings- och upplysningsverksamhet är från olika håll så enstämmigt omvittnat och så klart dokumenterat, att hithörande problem knappast skulle behöva särskilt utredas. Emellertid har det som ovan framhållits visat sig föreligga avsevärda och hittills oöverkomliga svårigheter av ekonomisk art för den erforderliga förstärkningens genomförande. Förbundsstyrelsen vill i anslutning härtill även framhålla, att lantbruksstyrelsen och förbundet på grund härav ansett sig böra föreslå, att den mest trängande förstärkningen skulle finansieras genom omdisponering av en del av ett för annat ändamål avsett anslag till driftsrationaliseringens främjande. Vidare må erinras om att under årens lopp har även sådana förslag i finansieringsfrågan väckts och diskuterats, genom vilkas realiserande jordbruket självt skulle övertaga kostnader för den fortsatta utbyggnaden av rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Som exempel härå kan nämnas den av 1939 års hushållningssällskapsutredning framförda tanken på en jordbruksavgift. Med hänsyn till den stora betydelse, som ifrågavarande verksamhet har för jordbruket och dess fortsatta rationalisering, är det enligt förbundsstyrelsens mening angeläget, att man nu närmare överväger möjligheterna till att finna en lösning på berörda problem och svårigheter. Förbundsstyrelsen får därför tillstyrka, att frågan om den vidare utbyggnaden av rådgivnings- och upplysningsverksamheten och den finansiering blir föremål för en utredning.

I motionerna I: 193 och II: 231 har även berörts sambandet mellan de olika grenarna av rationaliseringsverksamheten och anförts, att hithörande spörsmål behandlats och övervägts inom förbundet. I anslutning härtill vill förbundsstyrelsen framhålla, att det torde förhålla sig så, att i ett icke ringa antal fall har med hjälp av statliga lån och bidrag vidtagna rationaliseringsåtgärder icke lett till den förbättring eller medfört det resultat i driftsekonomiskt avseende, som avsetts och som man haft anledning förvänta. Orsaken härtill torde i främsta rummet sammanhänga med att många av de jordbrukare, som kommer i åtnjutande av statligt stöd för dylika åtgärder, ej får den fortlöpande rådgivning och vägledning, som erfordras för att de skall draga full nytta av den investering, som förbättringsåtgärdernas genomförande innebär. Att rådgivnings- och upplysningsverksamhet ej förekommer i erforderlig omfattning i dylika fall torde främst bero på att den härför tillgängliga personalen inom hushållningssällskapen är otillräcklig, men är enligt förbundsstyrelsens förmenande även sammanhängande med att ifrågavarande grenar av rationaliseringsverksamheten handhas av olika organ.

I motionen I: 374 har framförts tanken på att en utvidgad rådgivningsverksamhet bland jordbrukarna skulle bl. a. kunna grundas på bokföringsresultat och erfarenheter från i statlig regi drivna egendomar. I anslutning härtill vill förbundsstyrelsen framhålla, att det av många skäl torde vara syn-

nerligen tveksamt, om ekonomiska driftsresultat från dylika egendomar i någon större utsträckning kan tjäna som vägledning för enskilda jordbrukare.

Utskottet

I motionerna I: 34 och II: 45 samt I: 373 och II: 453 har hemställts, att det nuvarande reservationsanslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering för nästa budgetår måtte uppföras såsom förslagsanslag med ett formellt belopp av 100 kronor samt att för anslaget måtte fastställas en bidragsram å 16 500 000 respektive 16 750 000 kronor. I förstnämnda båda motioner har vidare hemställts, att även reservationsanslagen till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. och till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter för nästa budgetår måtte uppföras såsom förslagsanslag med formella belopp av 100 kronor. Bidragsramarna för sistnämnda båda anslag har föreslagits till 1 700 000 respektive 2 500 000 kronor. Jämväl riksdagens revisorer har i sin berättelse över den år 1954 av dem verkställda granskningen angående statsverket behandlat frågan om ändring av vissa reservationsanslag till förslagsanslag. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har revisorerna sålunda hemställt, att det tages under övervägande huruvida icke anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering och eventuellt även andra reservationsanslag under nionde huvudtiteln skulle kunna givas formen av förslagsanslag, kombinerade med en av riksdagen årligen fastställd ram för beviljandet av bidrag för respektive anslagsändamål.

Av de myndigheter, som yttrat sig i anledning av revisorernas förevarande uttalande, har lantbruksstyrelsen tillstyrkt bifall till revisorernas förslag, medan såväl statskontoret som riksräkenskapsverket avstyrkt detsamma. Sistnämnda båda remissinstanser har bl. a. erinrat om att frågan om ändring av vissa reservationsanslag, däribland anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering, vid flera tillfällen under de senaste åren varit föremål för ingående prövning av statsmakterna. Därvid har såväl av de anslagsäskande myndigheterna gjorda framställningar som i motioner framförda yrkanden i ämnet lämnats utan bifall. Statskontoret har med hänsyn härtill ej funnit tillräckliga skäl föreligga för förnyat övervägande av frågan om sättet för medelsanvisningen under anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering. Riksräkenskapsverket har funnit flera särskilt ur riksdagens synpunkt tungt vägande skäl tala för ett bibehållande av nuvarande ordning för anvisningen av medel under sistnämnda anslag. Riksräkenskapsverket har vidare anfört bl. a. att några mera allvarliga erinringar icke kan göras mot tillämpningen av denna ordning. Enligt utskottets mening synes de av statskontoret och riksräkenskapsverket gjorda invändningarna böra tillmätas avgörande betydelse. Med utgångspunkt härifrån och med

beaktande av att Kungl. Maj:t och riksdagen så sent som år 1953 avslagit en av lantbruksstyrelsen gjord framställning om ändring av formen för medelsanvisningen under rationaliseringsanslaget i den av revisorerna och motionärerna förordade riktningen, finner utskottet icke heller nu skäl föreligga att förordna en dylik omläggning. I likhet med statskontoret och riksräkenskapsverket anser utskottet även att anledning saknas att vidtaga ändring beträffande några andra för närvarande såsom reservationsanslag anvisade anslag under nionde huvudtiteln. Utskottet avstyrker sålunda bifall till de i motionerna I: 34 och II: 45 samt I: 373 och II: 453 framställda yrkandena att de i det föregående angivna anslagen under nästa budgetår skall anvisas såsom förslagsanslag. Även i fråga om storleken av de belopp, som under nästa budgetår bör ställas till förfogande för de med anslagen avsedda ändamålen, anser sig utskottet böra tillstyrka de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen. Anslagen till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter och till Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. bör alltså uppföras med 2 500 000 respektive 1 500 000 kronor. Av sistnämnda belopp torde liksom hittills högst 5 000 kronor få disponeras för kursverksamhet. Under anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering torde böra anvisas 11 250 000 kronor. Då en odisponerad behållning å cirka 5 500 000 kronor synes komma att finnas å sistnämnda anslag vid utgången av innevarande budgetår kan ett belopp av 16 750 000 kronor beräknas stå till förfogande för nästa budgetår. Av detta belopp avses 15 250 000 kronor för bidrag till inre rationalisering och 1 500 000 kronor för bidrag till yttre rationalisering. Liksom för närvarande bör Kungl. Maj:t äga rätt att jämka denna fördelning, om förhållandena skulle föranleda därtill. Av medlen till den inre rationaliseringen torde ett belopp av 5 000 kronor få disponeras till kostnaderna för sådana syneförrättningar, som omförmåles i 7 § lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk.

I anslutning till behandlingen av anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering har utskottet till prövning upptagit de yrkanden, som framförts i motionerna I: 193 och II: 231, II: 214 samt I: 374. I förstnämnda båda motioner har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning rörande jordbrukets yttre, inre och driftekonomiska rationalisering. Såväl statens jordbruksnämnd som Hushållningssällskapens förbund har i sina yttranden över nämnda motioner tillstyrkt en dylik utredning, berörande framför allt jordbrukets driftekonomiska rationalisering. Även om utskottet i huvudsak kan dela de till stöd härför anförda synpunkterna anser sig utskottet dock i likhet med lantbruksstyrelsen icke kunna tillstyrka en framställning till Kungl. Maj:t i enlighet med det i sistberörda motioner framförda yrkandet. Enligt utskottets mening har en alltför kort tid förflutit, sedan den nuvarande rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område igångsattes, för att en så omfattande utredning, som den motionärerna avsett, skall kunna anses motiverad. Med hänsyn till att bland annat småbrukets problem i förevarande hänseende åberopats till stöd för

den ifrågasatta utredningen vill utskottet även erinra om att chefen för jordbruksdepartementet nyligen i annat sammanhang förklarat sig ämna anhålla om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en utredning om översyn av statsmakternas åtgärder till det mindre jordbrukets stöd. Genom en dylik utredning torde syftet med motionerna i viss utsträckning komma att tillgodoses. Under återopande av det nu anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna I: 193 och II: 231.

I motiveringen till det i sistnämnda motioner framförda yrkandet har anförts, bland annat, att behovet av att rationaliseringsverksamheten i ökad grad utrustas för rådgivande verksamhet framförts från olika håll. Önskemål om utvidgad dylik verksamhet har även anförts till stöd för de i motionerna II: 214 och I: 374 gjorda framställningarna att i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhållas om utredning rörande en utvidgad konsulentverksamhet respektive formerna för ökad och bättre planlagd upplysningsverksamhet på förevarande område. Såsom framgår av den föregående redogörelsen för lantbruksstyrelsens yttrande över motionen II: 214 har förslag om utökning av hushållningssällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet vid flera tillfällen varit föremål för prövning utan att i någon större utsträckning vinna statsmakternas bifall. Med hänsyn härtill anser utskottet icke skäl föreligga att berörda spörsmål nu göres till föremål för ytterligare utredning. Av de utav lantbruksstyrelsen anförda skälen avstyrker utskottet bifall till motionen I: 374 även i vad densamma avser utredning rörande olika brukningsdelars lönsamhet och formerna för ökad och bättre planlagd försöksverksamhet. Icke heller motionerna II: 214 och I: 374 synes sålunda enligt utskottets mening böra föranleda några åtgärder från riksdagens sida.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

A. att riksdagen må,

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor;

2) avslå motionerna I: 34 och II: 45, såvitt angår den i motionerna avsedda ramen för beviljandet av bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter under budgetåret 1955/56;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, samt I: 373 och II: 453, såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till jordbrukets rationalisering* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 11 250 000 kronor;

4) avslå motionerna I: 34 och II: 45 samt I: 373 och II: 453, såvitt angår den i motionerna avsedda ramen för beviljandet av bidrag till jordbrukets rationalisering under budgetåret 1955/56;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, till *Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor;

6) avslå motionerna I: 34 och II: 45, såvitt angår den i motionerna avsedda ramen för beviljandet av bidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. under budgetåret 1955/56.

B. att motionerna I: 193 och II: 231, II: 214 samt I: 374 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 13 april 1955

På jordbruksutskottets vägnar:

HJALMAR GUSTAFSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Anderberg, Nord, Sundberg, Hansson, Eskilsson, Bror Nilsson, Hjalmar Nilsson*, Mossberger*, Franzén och Snygg*;
samt

från andra kammaren: herrar Gustafson i Dädesjö, Johnsson i Kastanjugården, Jacobson i Vilhelmina, Hæggholm, Antby, Jonsson i Strömsund, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Rimås, Jönsson i Gärds Köpinge och Adolfsson*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Nord, Eskilsson, Johnsson i Kastanjugården, Hæggholm, Antby och Rimås, vilka ansett att

dels utskottets utlåtande från och med det stycke, som på s. 16 börjar med orden »Av de», till och med det stycke som på s. 18 slutar med orden »riksdagens sida», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Av de myndigheter, som yttrat sig i anledning av revisorernas förevarande uttalande, har lantbruksstyrelsen tillstyrkt bifall till revisorernas förslag, medan såväl statskontoret som riksräkenskapsverket avstyrkt detsamma.

Sistnämnda båda remissinstanser har bl. a. erinrat om att frågan om ändring av vissa reservationsanslag, däribland anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering, vid flera tillfällen under de senaste åren varit föremål för ingående prövning av statsmakterna. Därvid har såväl av de anslagsäskande myndigheterna gjorda framställningar som i motioner framförda yrkanden i ämnet lämnats utan bifall. Statskontoret har med hänsyn härtill ej funnit tillräckliga skäl föreligga för förnyat övervägande av frågan om sättet för medelsanvisningen under anslaget till Bidrag till jordbrukets rationalisering. Riksräkenskapsverket har funnit flera särskilt ur riksdagens synpunkt tungt vägande skäl tala för ett bibehållande av nuvarande ordning för anvisningen av medel under sistnämnda anslag. Riksräkenskapsverket har vidare anfört bl. a. att några mera allvarliga erinringar icke kan göras mot tillämpningen av denna ordning. Enligt utskottets mening är de skäl, som anförts från riksdagens revisorers sida för övergång till att anslaget till jordbrukets rationalisering och eventuellt även andra reservationsanslag under nionde huvudtiteln beviljas som förslagsanslag, övertygande. Ett bibehållande av den nuvarande ordningen innebär, att riksdagen anvisar medel, som först efter flera år blir förbrukade, vilket ger en skev bild av det för varje budgetår föreliggande anslagsbehovet. Att så blivit fallet framgår av de betydande reservationer, som nu föreligger å flera anslag och som möjliggör att för nästa budgetår för dessa behov endast behöver anvisas anslag på 100 kronor utan att någon brist på anslagsmedel uppkommer. Genom att årligen fastställa bidragsramen har riksdagen i sin hand att utöva inflytande på bidragsgivningens storlek i lika hög grad som genom anvisande av reservationsanslag. Utskottet tillstyrker därför yrkandena i motionerna I: 34 och II: 45 i fråga om anslag till jordbrukets rationalisering, åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. och bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter.

I fråga om bidragsramen har i ovannämnda motioner föreslagits, att den för jordbrukets rationalisering skulle fastställas till 16 500 000 i stället för i propositionen föreslagna 16 750 000 kronor och till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland till 1 700 000 i stället för propositionens 1 500 000 kronor samt för byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter till 2 500 000 kronor eller lika belopp med vad i propositionen föreslagits. Utskottet finner de skäl, som i motionerna anförts för en höjning av bidragsramen till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland, övertygande och vill förorda bifall till motionärernas hemställan. För att icke öka den totala anslagssumman under nionde huvudtiteln vill utskottet även tillstyrka motionärernas förslag om att bidragssumman till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1955/56 fastställes till 16 500 000 kronor, vilket belopp överensstämmer med vad lantbruksstyrelsen äskat. Härav bör 1 500 000 kronor användas till yttre och 15 000 000 kronor till inre rationalisering.

I anslutning till behandlingen av anslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering har utskottet till prövning upptagit de yrkanden, som framförts i motionerna I: 193 och II: 231, II: 214 samt I: 374. I förstnämnda båda mo-

tioner har hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning rörande jordbrukets yttre, inre och driftekonomiska rationalisering. Såväl statens jordbruksnämnd som Hushållningssällskapens förbund har i sina yttranden över nämnda motioner tillstyrkt en dylik utredning, berörande framför allt jordbrukets driftekonomiska rationalisering. Lantbruksstyrelsen har däremot icke kunnat tillstyrka en framställning till Kungl. Maj:t enligt det i motionerna framförda yrkandet.

Redan i 1947 års beslut om rationaliseringsverksamhetens ordnande lämnades driftrationaliseringen åsido. Denna har dock sedan visat sig vara av synnerligt stor betydelse för ernåendet av de genom rationaliseringsverksamheten vunna resultaten. Som i motionerna framhållits har nya synpunkter från olika håll framförts rörande den inre och yttre rationaliseringsverksamheten, och då nu så lång tid förflutit att omprövning verkstälts i fråga om flera av de beslut, som fattades år 1947 om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik, synes det utskottet vara väl motiverat att en allsidig utredning verkställas om den driftekonomiska rationaliseringen sedd i samband med den inre och yttre rationaliseringen. Huruvida detta kan ske genom att uppdraget att verkställa sådan översyn överläts åt nu pågående eller planerade utredningar undandrar sig utskottets bedömande. Den möjligheten bör överlätas åt Kungl. Maj:t att pröva.

I motiveringen till motionerna I: 193 och II: 231 har anförts, bland annat, att behovet av att rationaliseringsverksamheten i ökad grad utrustas för rådgivande verksamhet framförts från olika håll. Önskemål om utvidgad dylik verksamhet har även anförts till stöd för de i motionerna II: 214 och I: 374 gjorda framställningarna att i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhållas om utredning rörande en utvidgad konsulentverksamhet respektive formerna för ökad och bättre planlagd upplysningsverksamhet på förevarande område. Såsom framgår av den föregående redogörelsen för lantbruksstyrelsens yttrande över motionen II: 214 har förslag om utökning av hushållningssällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet varit föremål för prövning utan att i någon större utsträckning vinna statsmakternas bifall. Jordbruksutskottets av riksdagen godkända rekommendationer har på grund av statsfinansiella skäl icke lett till åsyftat resultat. En omprövning av hela den verksamhet, som hushållningssällskapen bedriver till stimulerande av vissa förbättringsåtgärder inom jordbruket, torde därför vara befogad för utrönande av huruvida icke anslag av mindre angelägen art kan utbytas mot anslag till ändamål, som tidsutvecklingen givit ökad angelägenhetsgrad. Lantbruksstyrelsen har i sina äskanden för nästa budgetår på en punkt förordat ett sådant utbyte. Frågan synes utskottet vara av så stor omfattning och ha ett så nära samband med frågorna om utformningen av det statliga stödet åt rationaliseringsverksamheten, att även dessa spörsmål bör bli föremål för den av utskottet tillstyrkta utredningen.»

dels ock utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»A. att riksdagen må

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor;

2) med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, medgiva att under budgetåret 1955/56 må beviljas statsbidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter intill ett belopp av 2 500 000 kronor;

3) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, samt I: 373 och II: 453, såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till jordbrukets rationalisering* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor;

4) med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, samt med anledning av motionerna I: 373 och II: 453, såvitt nu är i fråga, medgiva att under budgetåret 1955/56 må beviljas statsbidrag till jordbrukets rationalisering intill ett belopp av 16 500 000 kronor;

5) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, till *Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.* å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor;

6) med bifall till motionerna I: 34 och II: 45, såvitt nu är i fråga, medgiva att under budgetåret 1955/56 må beviljas statsbidrag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. intill ett belopp av 1 700 000 kronor.

B. att riksdagen må, med anledning av motionerna I: 193 och II: 231, II: 214 samt I: 374, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning om jordbrukets driftekonomiska rationalisering, sedd i samband med den inre och yttre rationaliseringen.»